

Татяна Ваксберг, Фондация РискМонитор

По-добре бързо, отколкото никога

Предстоят нови ниски присъди срещу мафиоти

Ще има и други, осъдени като Митьо Очите. Тепърва се задават шумни разследвания, след които големи престъпници ще попадат в затвора хем набързо, хем за кратко. Тепърва предстоят и бурни реакции - 4 и половина години за това, че си отровил четвърт България с наркотици?! Бъдете сигурни - тези възклицания само ще се множат. Сключването на договор между държава и престъпник навлезе така стремително в нашето ежедневие, че не остави място за размисъл. Преди две години законодателят не си мръдна пръста да обясни, че въвежда една практика, която в бъдеще ще преобърне представите ни за наказание. Сега идва логичният отговор - напълно легитимен ход с осезаем резултат бива приет от обществото като позор и чиста аморалност от страна на държавата.

Същия удар понесе преди пет години и цяла Босна. Тогава бившата президентка Биляна Плавшич, обвинена не в какво да е, а в геноцид, сключи договор с прокурорите в Хага и получи комичната 11-годишна присъда, подлежаща на съкращаване с една трета. Замина за един от най-луксозните затвори в Европа - шведския. Босна остана насаме с градоустройствените си планове, които няма как да станат модерни, защото с вещата помощ на Плавшич градовете бяха станали гробища. Буреносният отзвук от тази присъда породи шок сред най-компетентните юристи в света. Никой от тях не разбра защо онези в Босна не са разбрали всичко, което има тук за разбиране. Отделиха милиони за разяснителна кампания, но вече беше късно.

И тук е късно. Доверието към съдебната система отдавна е паднало под критичния праг на елементарната търпимост. Един сложен за европейското възприемане механизъм, какъвто е споразумението, просто не може да се спуска с парашут в толкова взривоопасна среда. Европейските страни го въвеждат изключително бавно, видимо предпазливо и само след дългогодишно обсъждане, последвано от серия предупреждения за това какво може да очаква обществото оттук нататък. Трябва да си напълно лишен от схващането на правото като за социален договор за постигане на справедливост, за да стовариш цяла нова философия с балкански юмрук по масата. И с това да дискредитираш за години напред един основополагащ принцип на англосаксонското право.

САЩ

Споразуменията с обвиняем са вековна практика в САЩ, Великобритания, Канада (без Квебек) и Австралия. Деветдесет процента от присъдите в Америка се произнасят на основата на споразумения. Така отпада нуждата от пълноценен процес, а с това се постигат две цели: спестяват се пари на данъкоплатците и се отваря физическо място за провеждането на други дела. В основата на всичко стои изискването за бързо приключило дело и ефективна присъда. Обикновено обвиняемите признават вината си само за по-слабо наказуемите деяния и така получават по-ниски присъди, допълнително намалени с още 20-30%. Понякога (но далеч не винаги) обвиняемият се ангажира да даде показания по други дела.

Цялата тази практика е на повече от сто години, но вербално е потвърдена едва през 1970 г. с решение на Върховния съд. В него се казва, че споразуменията са "основен елемент в прилагането на правосъдие", което "следва да бъде насърчавано".

Американските прокурори имат право да сключват договори с престъпници от всякакъв мащаб. Включително и по най-болезнените дела за тероризъм. Така приключи делото срещу Али Мохамед, обвинен за бомбените атентати срещу посолствата на САЩ в Кения и Танзания. Така приключи и случаят с австралийския гражданин Дейвид Хикс, заловен в тренировъчен лагер на "Ал Каида" в Афганистан, който получи присъда от 9 месеца. Така приключи и делото на Вито Ридзито, известен като бос на канадската мафия и осъден в Ню Йорк на 10 години затвор, от които се приспадат три.

Континентална Европа

Сензационното решение за въвеждане на споразуменията в Европа се отнася към 1987-1988 г. и принадлежи на четири страни - Испания, Португалия, Италия и Германия. Първите две категорично забраняват споразуменията за тежки престъпления, наказуеми с над 5 години затвор. За Германия това не важи. Това е страната, която практикува споразумението по начин, най-близък до САЩ и Великобритания. Дори и произходът на тази практика носи англосаксонски полъх, защото договорите не са замислени от законодател (явлението "споразумение" изобщо не се дискутира в германския НПК), а са родени от съдебната практика. През 1987 г. Конституционният съд потвърждава законосъобразността на две присъди, постигнати след споразумение. Германия е единствената страна в Европа, в която обвиняемият има право да се признае за виновен само по част от обвиненията.

Франция борави с по-сложна лексика, за да прибегне до споразумението и то само за леки престъпления. Там договорите се наричат с дългото име "явяване при предварително признание на вината" и са въведени през март 2004. Тази промяна е извършена в името на "по-високите очаквания от правосъдието пред растящата организирана престъпност". Само година по-късно 28 018 дела за леки престъпления са приключени с договор между прокурора и обвиняемия.

Международните съдилища

Руанда и бивша Югославия - две от страните, за които бяха създадени извънредни международни трибунали - бяха първите, които в ексклузивно кратки срокове трябваше да свикнат с практиката на споразуменията. И двата трибунала допускат договори дори и за най-тежкото престъпление геноцид. Самият министър-председател на Руанда Жан Камбанда беше осъден по този пункт след споразумение с прокурора. Половината от обвиняемите за геноцида в Сребреница също сключиха договори. Това бяха първите босненски сърби, признали наведнъж и двата факта, отричани от тяхното правителство - че клане е имало и че високопоставени длъжностни лица са участвали в него. В страните с по-висока чувствителност към нарушенията на хуманитарното право механизмът на споразумението еднозначно означава включително и това: превенция пред ревизионизма.

Шумните международни процеси, завършили с договор, привлякоха още повече вниманието към тази изконна англосаксонска практика. Тя осигурява завършек на делата, позволява той да настъпва бързо и освобождава професионален ресурс за други процеси. Приближава фазата на наказанието максимално близо до фазата на престъплението и гарантира откъсването на престъпника от средите на незаконната му дейност. На

прокурорите това носи признание за добре свършена работа. Просто нито един адвокат не би допуснал споразумение, ако знае, че в пълноценен процес има шанс да измъкне своя довереник. За България всичко това звучи утопично, защото има повсеместен консенсус за колабиралата съдебна система. Но фактът си остава факт, колкото и да не ни устройват обстоятелствата около него - Митьо Очите е в затвора. А доскоро не само че не беше, ами нямаше и минимална прогноза, че някога ще влезе там.

Фондация РискМонитор е създадена през 2007 г. от Институт "Отворено общество", за да изследва политики, свързани с организираната престъпност